

A felvidéki magyarok helyzete 1945 őszén ^[1]

„Minden megmentett ember, minden veszély, amit a családtól elhárítunk, a társadalmat erősíti meg.” A Társadalmi Szociális Egyesület itt közölt, 1942. évi beszámolójából megismerhetjük néhány budapesti nyomortelep lakóinak életkörülményeit, megélhetési gondjait, és azt az arisztokrácia és a nagytőke együttműködésével létrejött társadalmi összefogást, amely az itt élő emberek szociális problémáin próbált enyhíteni.

Bevezetés

A felvidéki magyar lakosság helyzetének kedvezőtlen alakulásával a magyar minisztertanács már a csehszlovák kormány által meghirdetett kassai kormányprogram (1945. április 5.) nyilvánosságra kerülése után néhány héttel foglalkozott. Korlátozott szuverenitása következtében azonban a csehszlovák kormánnyal közvetlenül nem vehette fel a kapcsolatot, csupán arra volt lehetősége, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, esetleg az illetékes szovjet szerveknél tiltakozzon, és kérje közbenjárásukat. A magyar kormány a csehszlovákiai magyarokat ért sérelmek ügyében 1945 júniusáig 32 esetben, a Tildy-kormány megalakulásáig (1945. november 15.) pedig több mint 150 esetben küldött írásos tiltakozást a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz (SZEB). E tiltakozások és panaszok többségét a SZEB szovjet vezetői azonban elfektették, azokat a bizottság általában érdemben nem tárgyalta. Jellemző, hogy amikor az amerikai misszió vezetője a Bizottság szeptember 24-i ülésén tájékoztatást kért Vorosilov marsalltól a magyarok kitelepítéséről Csehszlovákiából és Romániából, a SZEB elnöke kijelentette:

„Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányától egész idő alatt panaszok és bejelentések érkeznek arról, hogy Csehszlovákiából állítólag kitelepítik a magyarokat, és megsértik az érdekeiket. De ezek a bejelentések tényekkel nincsenek megalapozva, és ezért a marsall úgy véli, hogy nem felelnek meg a valóságnak.”

Felhívta a szövetséges hatalmak figyelmét a felvidéki magyarsággal szembeni méltatlan bánásmódra az a jegyzék is, amelyet a külügyminiszter a békeelőkészítéssel kapcsolatban 1945 augusztusában juttatott el a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia budapesti képviselőihez, majd azok az 1945. szeptember 13-i, illetve november 20-i keltezéssel eljuttatott újabb dokumentumok, amelyek már kizárólag a felvidéki magyarság sorsával foglalkoztak. A magyar kormány azt szerette volna elérni, hogy a szövetséges hatalmak vállaljanak szerepet a kérdés méltányos rendezésében. Ilyen közvetlen közreműködésre azonban azok nem voltak hajlandók.

A csehszlovák kormány szintén a szövetséges hatalmak közreműködésével szerette volna elérni, hogy Csehszlovákiából a teljes magyar lakosságot eltávolítsák, és ez által az országot tiszta szláv állammá alakítsák. (Anélkül természetesen, hogy a trianoni határokat Magyarország javára megváltoztatnák.) A három szövetséges hatalom vezetői azonban 1945. július 17.-augusztus 2. között tartott potsdami értekezletükön elutasították a csehszlovák kormány kérését. Az Egyesült Államok kormánya (és állítólag a Szovjetunió képviselői is) a közös határozaton túlmenően is tudomására hozták a csehszlovák vezetésnek, hogy a kollektív bűnösség elvének alkalmazását a magyarsággal szemben nem fogadják el, és hogy a kérdés rendezésére kétoldalú kormányközi tárgyalásokat, illetve megegyezést tartanak szükségesnek. Így a közvetlen kapcsolatfelvétel elől egyik fél sem térhetett ki.

A csehszlovák kormánynak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mellé delegált megbízottja, Dalibor Krno követ 1945. szeptember 3-án közölte Gyöngyösi János külügyminiszterrel: kormánya továbbra is azon az állásponton van, hogy egy tiszta szláv állam megteremtése érdekében a magyarokat el kell távolítani Csehszlovákiából. A magyarok kitelepítésének indokául Krno azt hozta fel, hogy a közelmúlt idők tapasztalatai alapján a magyarság szlovákiai léte állandó veszélyt jelent a csehszlovák állam szempontjából éppen úgy, mint a szudéta németeké Csehországban. Kívánatos volna, hogy ezt a kérdést a két állam egymás között barátságos megegyezéssel intézze el. Gyakorlatilag a kérdés lebonyolítása két részre oszlik: 1/ a népcserére, vagyis arra, hogy a szlovákiai magyarok magyarországi szlovákokkal lennének kicserélendők, azután 2/ egy kitelepítésre vagy áttelepítésre úgy, hogy a még fennmaradó rész Magyarország területére volna átteendő. Jellemző, hogy a csehszlovák fél annyira fölüeny helyzetben érezte magát, hogy a „fennmaradó, átteendő rész” számára mindössze a humánus bánásmódot, és ingóságainak áthozatalát helyezte kilátásba, de semmiféle vagyoni kárpótlásról nem tett említést. Ezt az álláspontját a csehszlovák fél a továbbiakban is végig fenntartotta a lakosságcsere-tárgyalások, illetve a párizsi béketárgyalások során. Az említett megbeszélésen Krno követ azt is közölte Gyöngyösi külügyminiszterrel, hogy hivatalos megbízatása van e kérdésekről tárgyalásokat folytatni a magyar kormánnyal.

Másfél hónappal később, október végén D. Krno a Szövetséges Ellenőrző Bizottságon keresztül levelet juttatott el a magyar miniszterelnökhöz, amelyben ismét a tárgyalások felvételét sürgette. Magyar részről a levelére természetesen csak az 1945. novemberi választások lezajlása, az új kormány megalakulása után lehetett érdemi választ adni. Tildy Zoltán miniszterelnök válaszáat a felvidéki magyarságot ért újabb sérelmek részletes felsorolásával kezdte, azokat az intézkedéseket tette szövé, amelyeket a csehszlovák kormány a tárgyalások kezdeményezése óta, október-november folyamán tett (az ellenséges vagyonok elkobzásáról, a magyar lakosság közmunka-kötelezettségéről, a magyarok összeírásáról, igazolásának megtagadásáról, perlési jogának megvonásáról stb. szóló rendelkezések). „Le kívánom szögezni - folytatódik a levél -, hogy [ezen intézkedések] következtében a Csehszlovák Köztársaság területén, különösen pedig a Szlovákiában élő magyarság a szó szoros értelmében törvényen kívüli állapotba került, és erkölcsileg súlyosan megbélyegezve, elemi jogaitól megfosztva, személyes szabadságában az internálási és deportálási intézkedések által korlátozva, a pusztá létfenntartáshoz szükséges eszközökkel és lehetőséggel sem rendelkezik.” A nemzetközi joggal ellentétesnek minősítette a jogfosztó intézkedéseket, és azt az eljárást, hogy a csehszlovák kormány a tárgyalások megkezdése előtt kész helyzetet akart teremteni. Egyúttal felhívta a figyelmet, hogy ilyen körülmények között a tárgyalások eredményéhez nem sok reményt fűz, de az esetleges eredménytelenségért nem a magyar kormányt terheli majd a felelősség.

A minisztertanács 1945. november 27-én tárgyalta a csehszlovák kormány kezdeményezéséről, a Dalibor Krno levelére adandó válaszról, és a külügyminiszter tervezett prágai útjáról. A honvédelmi miniszter kivételével valamennyi hozzászóló (Szakasits Árpád, Balla Antal, Gordon Ferenc, Gerő Ernő, Tildy Zoltán, illetve maga a külügyminiszter) szükségesnek mondta a tárgyalások felvételét. A kormány azonban semmiféle megállapodás aláírására nem adott felhatalmazást a külügyminiszter részére abból a megfontolásból kiindulva, nehogy a lakosságcsere gondolatát idő előtt elfogadva végképp kiszolgáltatott helyzetbe kerüljön az egyoldalú csehszlovák kérésekkel szemben.

A két fél között 1945. december 3-6. között Prágában lezajlott tárgyalások nem hoztak eredményt. A magyar fél álláspontja az volt, hogy ha Csehszlovákia mindenképpen meg akar szabadulni a magyar népességtől, és tiszta szláv állammá akar alakulni, akkor a népességgel földet is át kell adnia, azaz határmódosításra van szükség. Hangsúlyozta azonban, hogy a magyar kormány törekvése az adott történelmi körülmények között elsősorban nem erre irányul, hanem arra, hogy a Csehszlovákiában hosszabb távon is megmaradó magyarság egyéni állampolgári jogainak, illetve kollektív nemzeti közösséget megillető jogainak biztosítására a csehszlovák fél kötelezettséget vállaljon. Erre a felvetésre azonban csehszlovák részről merev elutasítás volt a válasz. A tárgyalások utáni nyilatkozat-háborúban a csehszlovák propaganda Magyarország revíziós igényeit emelte ki, és ezzel kétségtelenül a maga oldalára állította a nemzetközi közvélemény jelentős részét. Ennek ellensúlyozására tartotta szükségesnek a magyar kormány, hogy a maga álláspontjáról közvetlenül tájékoztassa a szövetséges hatalmak kormányait.

A felvidéki magyarság akkori viszonyainak, illetve a lakosságcsere-egyezmény előzményeinek megismerése szempontjából az alábbi két dokumentum mindenképpen figyelmet érdemel.

Források

Tildy Zoltán miniszterelnök levele Dalibor Krno csehszlovák követhoz

Budapest, 1945. november hó

Önagyméltósága

Dalibor KRNO úrnak
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter,
Csehszlovákia képviselője a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban

Budapest

Követ Ür!

Követ Úr 1945. évi október hó 9-iki kelettel az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnökéhez intézett és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke Vorosilov marsall úr által október hó 20-án továbbított levelében Magyarország és Csehszlovákia között a lakosságcsere vonatkozó közvetlen tárgyalások felvételét volt szíves indítványozni.

Ezzel párhuzamosan Követ Úr a fenti ajánlatát a külügyminiszter úr előtt élő szóval is megismételte, és a javasolt tárgyalások lefolytatására a külügyminiszter urat Prágába meghívta. A külügyminiszter úr a meghívást azzal fogadta el, hogy utazására csak a kormány-átalakítás megtörténte után kerülhet sor. Az új kormány megalakulása megtörténvén, megállapodás jött létre abban az irányban, hogy a külügyminiszter úr a Csehszlovák Kormány meghívásának december hó legelső napjaiban fog eleget tenni.

Fentiek előrebocsátása után nem haladhatok el szó nélkül a mellett, hogy azóta, amióta a Csehszlovákiával folytatandó tárgyalásokra vonatkozó megállapodás létrejött, a Csehszlovák Kormány részéről a Csehszlovákiában élő magyar állampolgárok és a Csehszlovákiában élő magyarság helyzete tekintetében az intézkedéseknek egész sora történt, amelyek közül szükségesnek tartom az alábbiakat felsorolni:

1) A Csehszlovák Köztársaság elnöke 1945. évi október 25-én aláírta az ellenséges vagyon elkobzásáról szóló dekrétumot, amely szerint egyebek között elkobzás alá esik a magyar személyek minden vagyona, s az elkobzás alá csak a legelőkelőbb életszükségletek kielégítésére szolgáló ingó vagyont vonja ki (némi ruha, ágynemű, fehérnemű stb.).

2) Az 1945. évi október hó 19-én kelt és a csehszlovák hivatalos közlöny 1945. évi október hó 27-én megjelent 71-ik számában közzétett elnöki dekrétum az állampolgárságukat elvesztett magyarok közmunka kötelezettségéről. Ezen dekrétum alapján közmunkára vehetők igénybe a csehszlovák állampolgárságot elvesztett magyar nemzetiségű személyek. Tekintettel arra, hogy egy régebbi elnöki dekrétum szerint a csehszlovákiai magyarság kollektíve elvesztette állampolgárságát, minden 14-60 éves magyar férfi és 15-50 éves magyar nő közmunkára igénybe vehető. Az elnöki dekrétumból kitűnik annak megvédő jellege, mert csak magyar és német személyekre vonatkozik; a csehek és szlovákok közül csak azokra, akik háborús bűnösöknek minősülnek.

A rendelet végrehajtását a szlovák hatóságok október 24-én kezdték meg, tehát 3 nappal azelőtt, hogy a dekrétum a Csehszlovák Köztársaság törvénytarában megjelent. Ez a végrehajtás olyan súlyos és méltánytalan körülmények között történik, amire példát csak a náci-rezsimek által zsidókkal szemben alkalmazott olyan intézkedésekben találunk, amelyek az egész világ jogos felháborodását váltották ki. A közmunkára kötelezettek ugyanis a legtöbb helyen éjjel lakásukról szedték össze különböző karhatalmi alakulatok, és vagonokba zsúfolva deportálták őket ismeretlen helyre.

A pozsonyi telepítésügyi hivatal magyarok kitelepítésére létesített osztályának vezetője egy nyilatkozatában nem rég 12 000-re tette azoknak a magyaroknak a számát, akiket lakóhelyükről az említett körülmények között a galántai, vágsellyei, dunaszerdahelyi, komáromi, nyitrai, lévőai, zselizi, érsekújvári és ógyallai járásokból Cseh- és Morvaország egyes ipari és bányaközpontjaiba telepítettek át. E nyilatkozatból is megállapítható, hogy a magyar nép becsületét mélyen érintő ezen dekrétumot a szlovák hatóságok Csehszlovákia magyar lakosságának áttelepítésére használják fel.

3) A pozsonyi nemzeti bizottság kerületi parancsnoksága 1945. november 16-án 5610/1945. Pres. számú hirdetésményével elrendelte a magyarság összeírását. A magyaroknak, mint idegen állampolgároknak tartózkodási engedélyt kell kérniük, és csak ennek alapján tartózkodhatnak Pozsonyban. Azokat, akik nem jelentkeznek pénzbüntetésben részesítik és kiutasítják a Csehszlovák Köztársaság területéről.

4) A szlovák belügyi megbízott elrendelte, hogy magyar nemzetiségű személyeknek nemzeti és állami megbízhatósági igazolványt ne adjanak ki (Národná Obroda november 13.).

5) A szlovák belügyi megbízott felhívást tett közzé, figyelmeztette a szlovákokat, hogy magyarokkal ne kössenek házasságot. Akik ezt megteszik, azokat magyar nemzetiségű házastársukkal együtt kiutasítják (Cas, november 18.).

6) A szlovák egészségügyi megbízott 114-9627/1945. sz. rendeletével a magyar vidékek orvosait közmunka-teljesítés kötelezettsége címén Szlovákia északi területeire helyezte át 1945. október 26-ával kezdődően. Helyükbe szlovák orvosokat tettek.

7) A szlovák főiskolás diákság központja által kiadott irányelvek 6. § a) pontja szerint a magyar főiskolások nem igazolhatók és csehszlovák egyetemre nem vehetők fel.

8) Elkészült az a dekrétum-tervezet, amely korlátozza a magyarok perleési jogát (Národná Obroda, október 28.)

Megjegyzendő, hogy a csehszlovákiai magyarságnak a helyi hatóságok részéről a jogfosztó rendeletek mellett számos egyéb sérelemben van része. Így a magyar lakosság által letétbe helyezett régi pénzek új pénzben való folyósítását nem kezdték meg, amint az a cseh és a szlovák lakosságnál történt. A bankok a magyar feleknél azt a kijelentést teszik, hogy 500 korona feletti pénzüsségüket az állam elkobozza.

Hasonlóan sérelmes a magyar népiszkolák szüneteltetése, a középiskolák bezárása, továbbá a magyar tanítók nem-igazolása különféle ürügyek alatt. Egyes magyar városokban, mint pl. Rozsnyón és Rimaszombatban még mindig plakátok vannak kifüggesztve, melyek tiltják a magyar beszédet.

Az internáló táborokba kerülő magyarok száma is egyre emelkedik. Ezen internáló táborokban a helyzet úgy élelmezési, mint egészségügyi szempontból a legsúlyosabb kifogásokra ad okot. Az internáló táborokba hurcolt magyarok ügyét nem vizsgálják ki, és nem vonják őket bírói eljárás alá.

Mindezek a rendelkezések Követ Úr előtt is nyilván sokkal jobban ismertek, semhogy azokkal bővebben foglalkoznom szükséges volna. Le kívánom ellenben szögezni, hogy azok következtében a Csehszlovák Köztársaság területén, különösen pedig a Szlovákiában élő magyarság a szó szoros értelmében törvényen kívüli állapotba került, és erkölcsileg súlyosan megfélemezve, elemi jogaitól megfosztva, személyes szabadságában az internálási és deportálási intézkedések által korlátozva a puszta létfenntartáshoz szükséges eszközökkel és lehetőséggel sem rendelkezik.

Sajnálatomra szolgál, hogy Követ Úr figyelmét fel kell hívnom arra, hogy a Csehszlovák Kormány az az eljárása, nevezetesen az a tény, hogy egy olyan kérdésben, amelynek kétoldalú tárgyalások útján való rendezéséről megállapodott, a megállapodás létrejötte után egyoldalú intézkedésekkel óhajt befejezett helyzeteket teremteni, merőben ellenkezik az ily kérdésekben általában követett nemzetközi gyakorlattal és a nemzetközi szokások követelményeivel. Rá kívánok mutatni arra is, hogy a csehszlovák kormány magatartásával ellentétben a magyar kormány kezdettől fogva tartózkodott a magyarországi szlovákság személyi, jogi és gazdasági helyzetébe való minden beavatkozástól, és nem élt azokkal a lehetőségekkel sem, amelyet a nemzetközi jog nyújtott számára abban a tekintetben, hogy a csehszlovák kormány a csehszlovákiai magyarság helyzetét példátlanul súlyosan érintő jogfosztó rendelkezéseit a magyarországi szlovákság tekintetében hasonló intézkedésekkel viszonzozza, jöllehet nyilvánvaló - és ezt külön is le kívánom szögezni -, hogy Csehszlovákiának a területén élő magyarsággal szemben követett bánásmódja ellentétben van a nemzetközi jognak úgy általános, mint a Csehszlovák Köztársaságra vonatkozó különös rendelkezésével is. Tette ezt a magyar kormány elsősorban azért, mert a tárgyalások anyagát képező kérdésekben nem tartotta ildomosnak egyoldalú intézkedésekkel beavatkozni, de tette főleg azért is, mert a csehszlovák intézkedéseknek magyar részről hasonlókkal történő viszonzása ártatlan emberek ezreit hozta volna olyan helyzetbe, amelynek előidézését a magyar kormány sem demokratikus érzületével, sem az emberi méltóság megbecsülésének az Egyesült Nemzetek alapokmányában is lefektetett elvével nem tartotta volna összeegyeztethetőnek.

Mindezek után kötelességemnek tartom Követ Úrral azt is közölni, hogy a magyar kormány a legkomolyabb aggályokat táplálja abban az irányban, hogy a csehszlovák kormány, valamint egyes csehszlovákiai hatóságok által foganatosított intézkedések nyomán előállott légkörben - amelyet a szlovák sajtó-megnyilatkozások magyarelles szemle egyre jobban elmérgesít - van-e egyáltalában kilátás arra, hogy a tervbe vett tárgyalások a sikerre való kilátás reményével legyenek megkezdhetők és lefolytathatók. Mindenesetre le kívánom szögezni, hogy ha a tárgyalások a fentebb vázolt előzmények után nem vezetnének kielégítő eredményre, ennek semmi esetre sem a magyar kormány a magatartása lesz az oka, amely a csehszlovákiai magyarüldözések kérdésében egy barátságos tárgyalások útján elérendő rendezés lehetőségében bízva mindeddig a legmesszebbmenő türelmet és önmérsékletet gyakorolta. Híven ahhoz a politikájához, amely, összhangban a világ sorsát irányító nagyhatalmak felfogásával is, az államok közötti függő kérdéseket kétoldalú tárgyalások útján tartja rendezendőnek, a magyar kormány a történet dacára is hajlandó keresni a Csehszlovák Köztársasággal a meggyezés útját. Ahhoz azonban, hogy ezt eredménnyel tesse, a magyar kormány felfogása szerint szükség volna arra, hogy a csehszlovák kormány a csehszlovákiai magyarság üldözésével hagyjon fel, az eddig meghozott sérelmes rendelkezések végrehajtását tartsa függőben és újabb rendelkezéseket ne foganatosítson. Egy ily magatartás ügyszólván az utolsó órában is alkalmas lenne a tárgyalási légkör megjavítására, és feltételét képezi annak, hogy a tárgyalások eredményes kimenetelét lehessen remélni. Midőn Követ Urat arra kérem, hogy fentieket szíves legyen kormányára tudomására hozni, egyben közlöm, hogy levelemlől másolatot juttattam el a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének, a Szovjetunió budapesti követének, valamint az Egyesült Államok és Nagy-Britannia budapesti képviselőinek.

Kérem Követ Urat, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

[Tildy Zoltán miniszterelnök]

MOL XIX-A-1-I-89/Eln.-1945. szám.

Gépelte fogalmazvány, amely valószínűleg a Külügyminisztériumban készült. A közlés alapjául szolgáló példányt a Miniszterelnökségen 89/Eln. 1945. számon iktatták. Az első oldalon fent jobbra a keltezés és a megszólítás közötti mezőben az alábbi, kézzel, tintával írt utasítás olvasható: „Sürgős! Lemásolandó ME levélpapíron 4 példány. Me. aláírásával vissza Küm-nek. XI/27. Fa” Ugyancsak az első oldalon fent a baloldalon a miniszterelnök tintával írt kézjegye: „L. Tildy”.

A fogalmazvány eredeti szövegét részben géppel írt betoldásokkal egészítették ki, részben kézzel, tintával eszközölt módosításokat vezettek rá. Az előbbiek egy része valószínűleg még a Külügyminisztériumban került a szövegbe, másik része pedig a Miniszterelnökség illetékes előadójától származhat. A kézírásos javítások a miniszterelnöktől származnak.

Az angol, az amerikai és a szovjet kormány tájékoztatása az 1945. december 3-6. között folytatott prágai tárgyalásokról

KÜLÜGYMINISZTER
133/res. Be-1945. szám

Követ Úr!

A magyar és csehszlovák kormányok kiküldöttei között Prágában, folyó év december hó 3., 4., 5. és 6. napján folyt tárgyalásokról van szerencsém a szovjet/angol kormányt (az Amerikai Egyesült Államok kormányát) az alábbiakban tájékoztatni.

A tárgyalások kiindulópontjaként a csehszlovák kormány által készített „Propositions pour les négociations” című szöveg szolgált (A. melléklet). E javaslat lényege az, hogy Csehszlovákia és Magyarország kölcsönös lakosságcsereét hajtanak végre, éspedig oly módon, hogy a Csehszlovákiába való áttelepítésre önként jelentkező magyarországi szlovákok helyébe velük azonos számú magyar telepítetnek át Csehszlovákiából Magyarországra. A lakosságcsere után fennmaradó magyarokat pedig, vagyonuk elkobzása után, a csehszlovák kormány kitelepítené Magyarországra.

A magyar delegáció kijelentette, hogy a magyar kormány a lakosságcsereét sem a demokrata elvekkel egyezőnek, sem humánusnak nem tartja, ezért a maga részéről azt nem helyesli. Attól a céltól indítva azonban, hogy a két ország között az ellentéteket enyhítse, és hogy baráti kapcsolatok kiépítésére alkalmasabb légkört teremtsen, hozzájárul a lakosságcsereéhez azzal a kiegészítéssel, hogy a kicserélendő magyarok közé beszámítandók a csehszlovákiai magyarok alábbi csoportjai:

- azok a volt csehszlovák állampolgárok, akiket a csehszlovák hatóságok kiutasítottak vagy egyéb intézkedésekkel kényszerítettek Magyarországra költözni, amennyiben előző lakhelyükre nem szándékoznak visszatérni;
- azok a volt csehszlovák állampolgárok, akik a csehszlovák hatóságok elzárkózása folytán nem tudnak Szlovákiában lévő állandó lakhelyükre visszatérni;
- ezt követően kicserélésre kerülőnek a csehszlovák szempontból bírói fórum által nemzetellenesnek nyilvánított, de fasisztáknak nem tekinthető egyének.

E kategóriák kimerülése után a lakosságcsereéhez még szükséges csehszlovák állampolgárságú magyar nemzetiségű személyek kiválasztásának módja (lakhely, foglalkozási megoszlás, vagyoni helyzet stb.) tekintetében a felek külön egyeznének meg.

A magyar delegáció azt javasolta továbbá, hogy a cserénél közreműködő bizottságok nemzetközi jellegűek legyenek, éspedig oly módon, hogy azokban a két érdekelt állam képviselőin kívül a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia képviselői is helyet foglaljanak.

A kicserélendő magyarokra vonatkozólag hozott összes diszkriminatív jogfosztó rendelkezések hatálytalanítandók volnának. Ily módon azok in integrum restitutióban és esetleg kráterítésben is részesítendőek volnának a csere végrehajtása előtt.

A fentiekben körvonalazott feltételek mellett történő lakosságcsereének azonban a magyar álláspont szerint feltétele volna, hogy a lakosságcsere végrehajtása után Csehszlovákiában visszamaradó magyarságnak a sorsa megfelelő rendezést nyerjen. Teljesen elfogadhatatlan az az álláspont, hogy a lakosságcsere után Csehszlovákiában visszamaradó magyarság minden további nélkül Magyarországra telepíttessék.

Csehszlovák részről viszont ismételtlen kifejezésre jutott az az álláspont, hogy Csehszlovákia nemzeti állam akar lenni. Ezért a nemzeti egység kiépítése érdekében szükségesnek tartja a lakosságcsere után fennmaradó magyarok túlnyomó többségének Magyarországra való kitelepítését és azt, hogy a Csehszlovákiában visszamaradó magyarok számára kisebbségi jogok ne biztosíttassanak.

A magyar álláspont szerint a Csehszlovákiában maradó magyarságnak mindenestre kisebbségi jogok biztosítandók. Vagy ha Csehszlovákia erre nem hajlandó és ragaszkodik a magyarok kitelepítéséhez, akkor az őslakos földművelő magyarság kitelepítése csakis földterület átengedésével egyidejűleg valósítható meg. Addig is azonban, amíg a Csehszlovákiában visszamaradó magyarság sorsa közvetlen tárgyalások útján vagy nemzetközi döntéssel, illetőleg a békeszerződésekkel végleges rendezést nyer, biztosítandó volna részükre a személyi, vagyoni és jogbiztonság, úgy amint az 1938. november 1-én fennállott. E felfogás annál inkább jogos, mert Csehszlovákia, valamint a Szövetséges és Társult Főhatalmak között 1919. szeptember 10-én kötött kisebbségvédelmi szerződés jelenleg is érvényben van. Tekintettel mégis arra, hogy ideiglenes jellegű rendezésről volna szó, a politikai jogok biztosításához a magyar kormány nem ragaszkodik.

A tárgyalások során a csehszlovák kormány hajlandónak mutatkozott 1946. január 31-ig felfüggeszteni a magyarok kiutasítását és áttelepítését, valamint a magyar nemzetiségű olyan személyek vagyonának elkobzását, akik nem vétettek a csehszlovák köztársaság ellen. Utóbb a csehszlovák delegáció még néhány kisebb jelentőségű jogfosztó rendelkezéssel kapcsolatban is tett engedményt (pl. a magyaroktól megvont nyugdíjak helyett kilátásba helyezte szociális segélyek folyósítását), és elállt attól is, hogy a felfüggesztést csak 1946. január 31-ig terjedő hatállyal eszközölje.

Ennek ellenére is azonban a b) alatti mellékletben feltüntetett diszkriminációs rendelkezések a vagyonelkobzási dekrétum kivételével érvényben maradtak volna. Ezek közül különösen súlyos az állampolgárságtól való megfosztás, ami a további diszkriminációk alapja. Az állampolgárságtól való megfosztás a magyarság helyzetét teljesen bizonytalanná, és gazdasági tevékenység kifejtését egyenesen lehetetlenné teszi. A diszkriminációs közmunkarendelet pedig arra ad módot, hogy közmunkák címén a magyarokat erőszakosan széttelepítsék.

Az engedmények így módon nem biztosították volna a csehszlovákiai magyarság minimális jog-, vagyon- és személybiztonságát addig sem, amíg sorsuk végleges elrendezést nem nyer. Ezért a magyar delegáció nem járulhatott hozzá a megegyezéshez a csehszlovák kormány által kilátásba helyezett engedmények alapján. De nem tehette ezt már csak azért sem, mert még ideiglenes jelleggel sem fogadhatott el olyan rendelkezést, amely a csehszlovákiai magyarságot minden erkölcsi és jogi alap nélkül, tisztán származási okok miatt, kollektív büntetéssel sújtja, és el akarja távolítani. Ilyen magatartással tulajdonképpen azokat a hitlerista eszméket szankcionálta volna, amelyek ellen a háború folyt, és amelyeknek Magyarország is tragikus sorsát köszönheti.

A fentiek folytán a magyar kormány tisztelettel kéri a szovjet/angol kormányt (az Amerikai Egyesült Államok kormányát), hogy szíveskedjék támogatni a magyar kormányt az az álláspontját, amely szerint a Magyarország és Csehszlovákia között esetleg megkötendő lakosságcsere-egyezménnyel egyidejűleg Csehszlovákiában a magyarságot sújtó jogfosztó diszkriminációs rendelkezések en bloc hatályon kívül való helyezését és a törvényes rendelkezéseken is túlmenő üldözések megszüntetése útján biztosíttassék a magyarság számára a félelemtől és nyomortól mentes élet addig is, amíg sorsukat végleges rendezés el nem dönti.

Tisztelettel kéri továbbá a magyar kormány a szovjet/angol kormányt (az Amerikai Egyesült Államok kormányát) arra, hogy a lakosságcsere-egyezmény megkötése esetén, az egyezmény végrehajtásánál közreműködő vegyesbizottságba képviselőjét kiküldeni szíveskedjék.

Szükségesnek tartja végül a magyar kormány még azt hangsúlyozni, hogy Magyarország jelenlegi válságos gazdasági helyzetében lakosságcsere is csak oly módon valósítható meg, hogy ebből újabb gazdasági teher ne származzék az országra nézve.

Budapest, 1945. december 11-én.

[Gyöngyösi János
külgügyminiszter]

A) Melléklet

A csehszlovák fél tárgyalási javaslatai

1/ A lakosságcsere kérdése.

2/ Magyarország jóvátételi és visszaszolgáltatási kötelezettségének teljesítése.

A kérdés megoldásánál a mi oldalunkról elsősorban a következőket vesszük számításba:

1/ Megoldandó a magyarországi szlovák lakosság és a szlovákiai magyarok kölcsönös cseréje. A magyarországi szlovákok átköltöztetése az önkéntesség alapján történik, s Csehszlovákia ezzel egyező számú magyart költöztet át Magyarországra.

2/ A lakosságcsere előkészítésére csehszlovák szakértőkből és jogászokból álló bizottságot küldünk Magyarországra, melynek biztosítatik a szabad mozgás, valamint a magyarországi szlovákok hazatelepítése megszervezésének és végrehajtásának lehetősége. A magyar hatóságok részükre minden segítséget és támogatást tartoznak megadni.

3/ A lakosságcsere végrehajtása során a magyarországi szlovák áttelepülők és a szlovákiai magyar áttelepülők számára engedélyeztetik, hogy egyidejűleg átszállítsák az ingó vagyonukat, élő és halt javaikat (kocsijukat, mezőgazdasági felszerelésüket, lovaikat, szarvasmarháikat, sertéseiket és birkáikat stb.). Ha a repatriálói abban az országban, ahol addig lakott, ingatlanát vagy holt vagyonát stb. eladja, vagy elcseréli az ő ellenében a másik országba áttelepülővel, ezt megteheti, és szabadon rendelkezhet a javai felől az adott államban érvényes rendelkezések keretei között. Az áttelepülőt kártalanítani kell földjeik és egyéb ingatlan vagyonuk után, esetenként szabadon el is adhatják ezeket, figyelemmel annak az államnak a hatályos jogszabályaira, ahol addig éltek.

4/ Azok a magyarok, akiket nem cserélnék ki magyarországi szlovákokra, kényszerítve lesznek az áttelepülésre, kivéve azokat, akik a vonatkozó rendeletek és rendelkezések értelmében a csehszlovák nemzetbe felvételt nyernek (antifasiszták, Csehszlovákiáért harcot folytatott személyek stb.). Az ellenséges elemek stb. vagyonának elvételére vonatkozó rendeletek és rendelkezések ezekre az áttelepítendő magyarokra is alkalmazandók.

5/ Azok a magyarok, akiket a csehszlovák nemzetbe felvettek, kedvezményezettjei minden állampolgári jognak, tagjai lehetnek a csehszlovák törvényhozásnak, de nem tarthatnak igényt a kisebbségi jogokra (nyelvük használatára, kisebbségi oktatásra stb.).

6/ A lakosságcsere koordinálására csehszlovák-magyar vegyes bizottság alakítandó. A csehszlovák hivataloknál, Csehszlovákia területén csak a bizottság csehszlovák tagjai, a magyar hivataloknál, Magyarország területén pedig a magyar tagok hivatottak eljárni.

7/ A magyar és a csehszlovák kormány kötelezi magát, hogy semmiféle akadályt nem gördít a magyarországi szlovákok és a szlovákiai magyarok egyénileg végrehajtandó repatriálására. Ellenkezőleg, az egyének áttelepítése kölcsönös jóindulattal, a hatóságok teljes együttműködésével hajtható végre.

8/ A magyar sajtóban és rádióban felfüggesztendő minden revizionista propaganda, így a lakosságcsere elleni is.

9/ A két állam sajtója éppen ellenkezőleg, pozitív magatartást tanúsít a lakosságcsere tekintetében.

10/ A szlovákiai magyarok és a magyarországi szlovákok esetében meg kell szüntetni minden áttelepítést, kitelepítést és belső átköltöztetést. Kivételt képeznek a háborús bűnösök és azok a magyarok, akik az 1938. november 2-a után a bécsi döntés által érintett területre települtek át.

Prága, 1945. december 3.

B) Melléklet:

A csehszlovákiai magyarságra hozott diszkriminációs jogfosztó rendelkezések

I.

Elnöki dekrétumok

(Zbirka zákonu a narizeni štátu Československého)

Elnöki dekrétum 1945. május 19-ről. 5. szám. A magyarok vagyonának állami felügyelet alá való helyezése. Megjelent 1945. május 23. 4. számú füzet.
1945. június 21. 12. számú dekrétum. Megjelent 1945. június 23-án. A magyarok földtulajdonának kártérítés nélkül való elkobzása. 7. számú füzet.
1945. július 17. 27. számú dekrétum. Megjelent 1945. július 19. A belső telepítésügyi hivatal létesítése. 13. számú füzet.
1945. július 20. 28. számú dekrétum. Szláv lakosság telepítése elkobzott magyar földtulajdonokra. 1945. július 26-án jelent meg. 14. számú füzet.
1945. augusztus 2. 33. számú dekrétum. A magyar nemzetiségűek elvesztik állampolgárságukat. Megjelent 1945. augusztus 10. 17. számú füzet.
1945. szeptember 19. 71. számú dekrétum. A magyar nemzetiségűek közmunkára való igénybevétele. Megjelent 1945. szeptember 27-én. 32. számú füzet.
1945. szeptember 20. 45. számú dekrétum. Értékpapíroknál, betétkönyveknél fel kell tüntetni a nemzetiséget. Megjelent 1945. szeptember 23. 45. számú füzet.
1945. október 25-én kelt elnöki dekrétum az ellenséges vagyon elkobzásáról, amely szerint egyebek között elkobzás alá esik a magyar személyek minden vagyona, s az elkobzás alól csak a legelémibb életszükségletek kielégítésére irányuló ingó vagyont vonja ki (némi ruha, ágynemű, fehérnemű, stb.).

Dekrétum-tervezet a magyarok perleési jogának korlátozásáról. (Národná Obroda, 1945. október 28.)

II.

A Szlovák Nemzeti Tanács határozatai alapján foganatosított intézkedések

1. Kulturális sérelmek

- 1) A magyar közép- és polgári-iskolák bezárása.
- 2) A magyar tanítók elbocsátása.
- 3) Magyar istentiszteleti nyelv betiltása a szlovák politikai hatóságok részéről több helyen.
- 4) Magyar egyházi személyek kiutasítása.
- 5) Minden magyar kulturális, társadalmi stb. egyesület, társulat feloszlátása és vagyonának elkobzása.
- 6) A magyar nyelvhasználat megtiltása több városban plakátok és különféle hatósági rendeletek útján.

2. Közigazgatási sérelmek

- 7) Magyar vagy magyar többségi községek nem választhatnak nemzeti bizottságot, hanem a szlovák nemzeti tanács kormánybiztost nevez ki. (1945. IV. 9. 26. számú rend.)
- 8) Minden magyar közalkalmazott kártérítés nélkül való elbocsátása, a magyar nyugdíjasok illetményeinek letiltása.
- 9) A magyar magánalkalmazottak és munkások elbocsátása.
- 10) A magyar nemzetiségűek megjelölése a lakásjegyzékben, Pozsonyban.
- 11) A magyar orvosok eltávolítása magyar vidékekről és szlovák vidékre való helyezése.
- 12) A pozsonyi nemzeti bizottság kerületi parancsnoksága 1945. november 16-án 5612/1945. Pres. számú hirdetésművelel elrendelte a magyarság összeírását. A magyaroknak, mint idegen állampolgároknak tartózkodási engedélyt kell kérniük, és csak ennek alapján tartózkodhatnak Pozsonyban. Azokat, akik nem jelentkeznek, pénzbüntetésben részesítik és kiutasítják a Csehszlovák Köztársaság területéről.
- 13) A szlovák belügyi megbízott elrendelte, hogy magyar nemzetiségű személyeknek nemzeti és állami megbízhatósági igazolványt ne adjanak ki. (Národná Obroda, november 13.)
- 14) A szlovák belügyi megbízott felhívást tett közzé, figyelmeztette a szlovákokat, hogy magyarokkal ne kössenek házasságot. Akik ezt megteszik, azokat magyar nemzetiségű házastársukkal együtt kiutasítják. (Cas, november 18.)

3. Közgazdasági sérelmek

- 15) A magyar nemzetiségűek üzleteinek, ipari műhelyeinek, raktárainak stb. zárgondnokság alá való helyezése.
- 16) A 83/1945. számú rendelet megtiltotta a bankoknak a magyar betevők pénzének kifizetését.
- 17) Minden magánvállalat, mely 1938. október 6-a után keletkezett, az államra száll át.

4. Politikai sérelmek.

- 18) A kommunista és szociáldemokrata magyar pártszervezkedés megtiltása.

5. Általános észrevételek

A magyarságnak e jogfosztó dekrétumok és rendelkezések mellett még számos sérelemben van része a csehszlovák helyi hatóságok részéről. Így idetartozik első sorban a kiutasítás, továbbá az az eljárás, amely a magyar tanítóság igazolásánál érvényesült, s amelynek eredménye az, hogy a legtöbb magyar népiskolában nem kezdődhetett meg a tanítás. Így a szlovák nemzeti tanácsnak ama rendelkezése, mellyel hozzájárult az 1938. november 2-a előtt fennállott magyar nyelvű elemi iskolák működéséhez, csupán elméleti jelentőségű a tanítói kar hiánya következtében. A közmunkarendelet végrehajtása, mely egyébként éppen hivatalos szlovák nyilatkozatok következtében deportálásnak és széttelépítésnek tekinthető, szintén nem az elnöki dekrétumban foglalt előírások szerint történt, aminek eredménye sok sérelem és szenvedés lett. Sérelem érte a magyarságot a két pénzbevételekkel kapcsolatban is. Végül rá kell mutatni arra, hogy a magyar lakossággal szemben olyan magatartás nyilvánul meg a csehszlovák hatóságok részéről, mely részére nem teszi lehetővé a félelem nélküli életet.

A Külügyminisztérium előadói ívén, illetve betétlapokon géppel írt fogalmazvány. A levéltervezetet a keltezés után Kertész István, a Békeelőkészítő osztály vezetője látta el kézjegyével. Az előadói ív első oldalán még ugyanazon a napon (december 11.) a „Jóváhagyás után” rovatba a következőket írták: „Szíves orosz nyelvre történő lefordítás végett lássa Fordító Osztály” Majd alább az „Elküldés után” rovatban XII. hó 13-ai keltezéssel az alábbi bélyegző-nyomtatvány olvasható: „A tisztelettel miniszter úr írta alá”.

Az aktában a csehszlovák fél tárgyalási javaslatának csak géppel írt francia szövege található meg. Nyilván ezt nem is fordították angolra vagy oroszra. A javaslat tartalmát magyarul rögzítette a prágai tárgyalásokról a magyar fél által készített jegyzőkönyv, ez azonban nem tekinthető teljes és hiteles fordításnak. (Lásd: Lázár, 1998. 127-128.) Az itt közölt fordítás Pintér Mariann és Szűcs László munkája.

Címkék:

[Minisztertanács](#) ^[2]

[SZEB](#) ^[3]

[Szövetséges Ellenőrző Bizottság](#) ^[4]

[Csehszlovákia](#) ^[5]

[lakosságcsere](#) ^[6]

[kitelepítés](#) ^[7]

Kiadás: 5. évfolyam (2005) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/a_felvideki_magyarok_helyzete_1945_oszen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/a_felvideki_magyarok_helyzete_1945_oszen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/minisztertanacs>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szeb>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovetseges-ellenorzo-bizottsag>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csehszlovakia>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/lakossagcsere>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kitelepites>